

Prof. dr hab. Andrzej Chojnowski
prof. emeritus Uniwersytetu Warszawskiego

Warszawa, 6 lutego 2023

**Ocena dorobku naukowego dr Anny Jakimyszyn-Gadochy, wykonana na zlecenie Rady
Dyscypliny Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego, w postępowaniu w sprawie nadania
stopnia doktora habilitacyjnego w dziedzinie nauk humanistycznych, dyscyplina
historia**

Dr Anna Jakimyszyn-Gadocha jest od października 2010 r. adiunktem w Zakładzie Historii Żydów w Katedrze Judaistyki (od 2012 r. jednostka działająca pod nazwą: Zakład Kultury Żydów Instytutu Judaistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego). Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie historii otrzymała w 2007 roku na podstawie dysertacji pod tytułem *Żydzi krakowscy w dobie Rzeczypospolitej krakowskiej. Status prawny. Przeobrażenie gminy. System edukacyjny* (promotor: dr hab. Leszek Hońdo).

Ustawodawca wskazał, iż osoba ubiegająca się o stopień doktora habilitowanego powinna posiadać w swym dorobku osiągnięcia naukowe, które stanowią znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny. Dr Anna Jakimyszyn-Gadocha opublikowała po uzyskaniu stopnia doktora trzy książki (w tym rozprawę doktorską), 13 artykułów oraz 22 teksty w pracach zbiorowych. Ich tematyka pokazuje bardzo sprecyzowane zainteresowania badawcze Aplikantki, która dąży do rekonstrukcji dziejów postaci i instytucji, ważnych dla rozwoju żydowskiego życia społecznego, kulturalnego i religijnego.

Dr Anna Jakimyszyn-Gadocha prezentuje dobre opanowanie zasad warsztatu historyka, posiada zarazem kwalifikacje językowe, które są niezbędne przy podejmowanej tematyce. Zakres chronologiczny prowadzonych przez Aplikantkę badań jest szeroki, obejmuje bowiem okres od czasów nowożytnych po wiek XX, czym najwięcej uwagi poświęciła Autorka obszarowi Kazimierza/Krakowa, niemniej kilka prac traktuje również o gminie nowosądeckiej oraz wielickiej.

Prowadzone przez dr Jakimyszyn-Gadochę badania mają charakter wielonurtowy. Obecny w nich jest wątek źródłoznawczy, Aplikantka pokusiła się bowiem o usystematyzowaną charakterystykę źródeł żydowskich, dotyczących Żydów krakowskich. Czytelnik otrzymał przy tej okazji nie tylko informację o specyfice tych źródeł, ale i o miejscu ich

przechowywania. W jednym z artykułów (*Źródła w językach hebrajskim i jidysz do historii krakowskich Żydów od XVI do XIX wieku*, 2018) Dr Anna Jakimyszyn-Gadocha podjęła również kwestię stanu badań nad historią tej społeczności, ze szczególnym uwzględnieniem prac autorów publikujących w języku polskim. Omówienie to (*Stan badań nad dziejami Żydów krakowskich. Dokonania i perspektywy*, 2018) pokazuje zarówno osiągnięcia badaczy, jak i też istniejące w tym zakresie tematycznym luki.

Główną płaszczyzną aktywności badawczej Aplikantki jest wszakże rekonstrukcja wybranych aspektów funkcjonowania społeczności żydowskiej (zwłaszcza w odniesieniu do obszaru krakowskiego). Dr Jakimyszyn-Gadocha przedstawiła m.in. działalność niektórych stowarzyszeń charytatywnych i religijnych (*Towarzystwo „Nadzieja” i jego działalność na rzecz wspierania chorej młodzieży żydowskiej (1905–1939)*, 2021, spróbowała odtworzyć obraz życia żydowskiego Kazimierza, jaki wyłania się z ksiąg pamięci (*Żydowski Kazimierz w świetle zapisów pinkasu sądu dajanów gminy krakowskiej z końca XVIII wieku*, 2019), pokazała przykłady polaryzacji społeczności żydowskiej o podłożu światopoglądowym i politycznym (*Żydzi krakowscy w latach 1795-1868: konflikty wewnętrzne oraz geneza ruchu postępowego*, 2012), zobrazowała działalność kilku rabinów.

Dostrzegam jednak, że część publikacji, np. o profilu biograficznym, ma charakter wyraźnie przyczynkarski (*Dow Ber Meisels - dzieciństwo, młodość oraz okres krakowski*, 2008); *The Funeral of Rabbi Ozjasz Thon*, 2015), niektóre ograniczają się do podania w sposób skrótowy najważniejszych informacji faktograficznych - odnosi się to do tekstów umieszczanych w katalogach muzealnych, jak też artykułu o szkolnictwie żydowskim (*Jewish Primary and Secondary School Education in the Free City of Kraków 1815-1846*, 2018). Lakoniczny charakter mają też artykuły o sygnetach drukarni żydowskich (*Jewish Printers' Marks from Poland (Sixteenth-Seventeenth Centuries)*, 2018) a także o żydowskim cmentarzu wojskowym w Krakowie (*L'histoire du cimetière militaire juif no 387 a Cracovie*, 2013).

Bardziej całościowe podejście charakteryzuje publikacje dotyczące tak ważnej dla ludności żydowskiej instytucji, jaką była mykwa. Dr Jakimyszyn-Gadocha wyróżnia się pod względem aktywności w badaniach tego zagadnienia. Tematyce tej poświęciła jedną książkę (*Mykwa. Dzieje żydowskiej łaźni rytualnej przy ulicy Szerokiej w Krakowie*, 2012) oraz trzy duże artykuły, które uzupełniają i wzbogacają pole widzenia przedstawione we wcześniejszej monografii. Konstrukcja tych publikacji dowodzi, że Aplikantka posiadała precyzyjny kwestionariusz pytań badawczych. Przedstawiając historię opisywanych budynków, pokazała religijno-rytualne, jak również geologiczne uwarunkowania konceptu architektonicznego,

przedstawiła bardzo dokładny opis wyposażenia budynków oraz charakterystykę używanych tam urządzeń, omówiła aspekty organizacyjne, finansowe oraz człowiecze funkcjonowania tych obiektów. Wywód służyć ma uświadomieniu czytelnikowi znaczenia mykwy dla codziennego życia ludności żydowskiej, jako że były one ważnym wyznacznikiem jej obyczajowości. Niezależnie od wartości naukowej, publikacje Aplikantki z tego zakresu posiadają więc duże walory popularyzatorskie.

Dzieje mykw zostały przedstawione w dłuższym przedziale czasowym, co wymagało pokazania kontekstu historycznego. Aplikantka nie ograniczyła się do klasycznych kwestii politycznych, zwróciła się także w stronę innych ważnych problemów, takich m. in. jak światopoglądowe, ekonomiczne i medyczne uwarunkowania zwyczajów w zakresie higieny. Takie podejście jest atutem artykułu *Loch głęboki i smrodliwy dla starozakonnych niezbędny... Czyli o postrzeganiu w dobie autonomii galicyjskiej mykwy przy ulicy Szerokiej w Krakowie* (2014). Szkoda jednak, że zabrakło tutaj aspektu porównawczego, to znaczy skrótowego choćby pokazania stanu rzeczy, jaki istniał po stronie nieżydowskiej. W konsekwencji relacjonowane w tekście opinie tej ostatniej na temat stanu higieny Żydów są wypreparowane z szerszego tła...

W opublikowanej w 2008 r. pracy doktorskiej Aplikantka przedstawiła dzieje ludności żydowskiej w okresie Rzeczypospolitej Krakowskiej, poświęcając dużo miejsca kwestiom prawnym i proceduralnym. W książce omówiono treść statusów statutów urządzających, regulacje odnoszące się do praw politycznych i obywatelskich, procedury rejestracji narodzin, ślubów i zgonów, zasady nabywania ruchomości i nieruchomości itp.

Szerokie wykorzystanie akt normatywnych cechuje również książkę pt. *W trosce o zdrowie żydowskiej społeczności Lwowa (1918-1939)*, 2021, którą dr Jakimyszyn-Gadocha przedstawia jako spełnienie ustawowego wymogu opublikowania jednej monografii naukowej, wydanej przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a.

Powyższa książka jest najbardziej kompleksowym opracowaniem tytułowego zagadnienia i ma pod tym względem charakter pionierski, chociaż wykaz źródeł i literatury pokazuje na istnienie sporej puli opracowań o charakterze analitycznym, różnej oczywiście wartości.

Wybór Lwowa jako obszaru badań należy uznać za trafny, jako że zamieszkiwało go duże skupisko ludności żydowskiej (druga co do wielkości populacja miasta), z rozbudowaną siecią organizacji społecznych, gród zaś był znaczącym ośrodkiem akademickim, z dynamicznie

rozwijającymi się naukami medycznymi. Szkoda więc, że prezentowany na początku książki obraz miasta jest tak bardzo zdawkowy, by nie powiedzieć pobieżny, nawet w odniesieniu do społeczności żydowskiej – pominięto tu praktycznie wątek żydowskiej kultury.

Dominująca część bazy źródłowej to materiały polskojęzyczne. Aplikantka prowadziła kwerendę w archiwach polskich i ukraińskich, sięgając m.in. po akta Ministerstwa Opieki Społecznej (okazały się mało przydatne), administracyjnych władz miasta i województwa lwowskiego, władz szkolnych, a także przechowywaną w tych archiwach dokumentację żydowskich stowarzyszeń. Przy okazji zauważam (to uwaga reprezentanta odchodzącego pokolenia), że upowszechniający się dziś sposób przywoływania zbiorów archiwalnych utrudnia lub wręcz uniemożliwia ocenę umiejętności warsztatowych autorów w zakresie krytyki źródła. System ten sprowadza się do podania sygnatury akt oraz numeru paginacji, z zaniechaniem informacji o proveniencji i charakterze cytowanego materiału. Znając jedynie sygnaturę nie możemy np. orzec, czy kryjący się pod nią materiał jest miarodajnym świadectwem stanowiska urzędu lub konkretnego polityka, czy też jedynie nie posiadającym kancelaryjnej mocy zapiskiem (brulionem), albo co gorzej - wycinkiem z gazety, który został dołączony do zbiorów instytucji.

Poza materiałami archiwalnymi Autorka wykorzystała dzienniki urzędowe, materiały statystyczne, drukowane sprawozdania stowarzyszeń żydowskich, rozmaite almanachy, kalendarze, księgi pamiątkowe, poradniki i przewodniki. Jak się okazało, możliwych do spożytkowania materiałów wspomnieniowych jest praktycznie niewiele. Aplikantka sięgnęła w szerokim wyborze do prasy, głównie polskojęzycznej (nie ma uzasadnienia wyboru tych a nie innych roczników), a wreszcie do całkiem licznej literatury przedmiotu. Brakuje w pracy metodologicznej refleksji nad specyfiką zgromadzonych źródeł, przywoływane są one głównie są jako materiał relacyjny, przy zastosowaniu metody progresywnej.

Książka składa się z dziesięciu rozdziałów, a ich tytuły są zapisem sformułowanych przez Autorkę problemów badawczych. W pracy zaprezentowano obraz demograficzny i społeczny Lwowa, dzieje szpitala żydowskiego, poradni zdrowotnych i zbiorowy wizerunek personelu służby zdrowia, przedstawiono funkcjonowanie towarzystw samopomocowych, a wreszcie metody propagowania higieny, profilaktyki i diety oraz sposoby animowania aktywności fizycznej oraz organizowania wypoczynku i rekonwalescencji. Rozdziały są napisane zwięźle, ale treściwie, zawierają ciekawy materiał faktograficzny, a wykład ma charakter przejrzysty i rzeczowy.

Dostrzegalna jest zarazem określona konwencja opisu, charakterystyczna zresztą dla

większości publikacji Aplikantki. Obraz funkcjonowania świata żydowskiego został zrekonstruowany głównie przez pryzmat akt normatywnych różnego szczebla, wytworzonych przez zewnętrzne instytucje państwowe i samorządowe. Owe regulacje prawne stanowiły w przeważającej mierze reakcję tych instytucji na występujące w życiu żydowskim zjawiska i miały przeważnie na celu dokonanie w tym życiu zmian. Z polskiego punktu widzenia zmiany te wydawały się celowe, ale czy zainteresowana ludność postrzegała to identycznie? Ze strzępów informacji zawartych w książce wynika, że niekoniecznie, tyle że wykorzystany materiał nie pozwala na odtworzenie palety żydowskich odczuć.

Ogłaszane przez władze regulacje tworzyły formalne zasady organizacji i funkcjonowania żydowskich instytucji. Przy opisie działalności tych instytucji sięgnięcie po takie regulacje jest zabiegiem oczywistym, a w aspekcie warsztatowym - podstawowym. Można przyjąć, że władze kreowały rzeczywistość, albowiem struktura formalna i zakres poczynań żydowskich bytów nie mogły odbiegać zbyt daleko od obowiązujących norm prawnych. Inaczej rzecz się przedstawiała w wypadku prób wpływania przez władzę na przykład na przebieg rytuałów obyczajowo-medycznych, takich jak obrzezanie. Tutaj stanowisko władz (pomijam zalecenia zgłaszane przez podmioty żydowskie) posiadało charakter postulatu, który był trudny narzucenia jak i do wyegzekwowania. Przebieg zabiegu obrzezania, jaki rysuje się z zaleceń urzędowych, zapewne odbiegał od rzeczywistości, tyle że książka nie pozwala na odtworzenia tych realiów.

Uwagi te można odnieść również do innych wątków omawianych w książce, na przykład do rozdziału poświęconego diecie. Cytowany przez Autorkę poradnik właściwego odżywiania zawiera postulaty rozsądne, ale trudno orzec, w jakim zakresie tego typu sugestie wpływały na nawyki ludności. Aplikantka pisze o akcji dożywiania żydowskich mieszkańców Lwowa, wymienia jej zasady organizacyjne, ale unika próby oszacowania zasięgu takich działań. Inaczej zachowuje się przy okazji relacjonowania posunięć w zakresie organizacji wypoczynku dla młodzieży i dorosłych, przyznając, że wysiłki takie miały marginalne znaczenie dla codziennego bytowania społeczności żydowskiej.

Uważam, że Aplikantka zrealizowała swój cel badawczy, albowiem kwestia „troski o zdrowie” lwowskich Żydów została w książce pokazana w sposób bogaty faktograficznie. Potrzebne jest zarazem zwrócenie uwagi, że w pracy pokazano w dużej mierze świat postulowany, nie zaś taką rzeczywistość, jaka istniała w opisywanym okresie. Być może gdyby Autorka intensywniej wykorzystwała źródła w językach żydowskich, byłaby w stanie wnikliwiej przeniknąć do żydowskiej krainy.

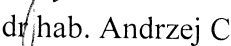
Podobnie jak w przypadku publikacji o mykwie, tak i w monografii o Lwowie brakuje aspektu porównawczego. Trudno wymaga od Autorki, aby konfrontowała raporty o stanie sanitarnym mieszkań żydowskich ze świadectwami na temat przestrzegania higieny przez polskich lub ukraińskich mieszkańców Lwowa. Natomiast podstawowe dane o zachorowalności, typologii podstawowych schorzeń, zakresie epidemii etc., wzbogaciłyby prezentowany przez Aplikantkę obraz.

Konkludując moją opinię uważam, że dr Anna Jakimyszyn-Gadocha prowadzi badania o dużej wartości naukowej, posiada umiejętności warsztatowe i językowe adekwatne do postawionych przed sobą zadań. Sądzę zarazem, że ten potencjał językowy (w zakresie znajomości języków żydowskich) nie jest przez Aplikantkę w pełni wykorzystywany.

Po otrzymaniu stopnia naukowego doktora dr Anna Jakimyszyn-Gadocha kontynuowała swe zainteresowania badawcze, brała systematycznie udział w konferencjach naukowych (głównie krajowych) i uczestniczyła sporadycznie w pracach zespołów badawczych, realizujących projekty finansowane w drodze konkursów (w tym jeden projekt finansowany przez NCN). Powiększała zarazem liczbę publikacji. Część z nich miała charakter niewielkich objętościowo szkiców, które nie pretendowały do całościowego ujęcia tematu, natomiast za cenne uważam prace Aplikantki traktujące o instytucji mykwy. Zwracam przy tym uwagę, że podejmowana przez nią tematyka wymaga żmudnych i długotrwałych badań.

Najnowsza monografia dr Jakimyszyn-Gadochy jest wartościową naukową publikacją, poszerza ona w sposób zauważalny stan naszej wiedzy na tytułowy temat, Aplikantka formułuje szereg trafnych pytań badawczych, który powinny być zachętą dla kontynuowania podobnych studiów.

Stwierdzam tym samym, że osiągnięcia naukowe dr Anny Jakimyszyn-Gadochy spełniają te warunki art. 219, ustawy z dn. 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, które ustawodawca uznał za niezbędne do otrzymania stopnia doktora habilitowanego.

Prof. dr hab. Andrzej Chojnowski